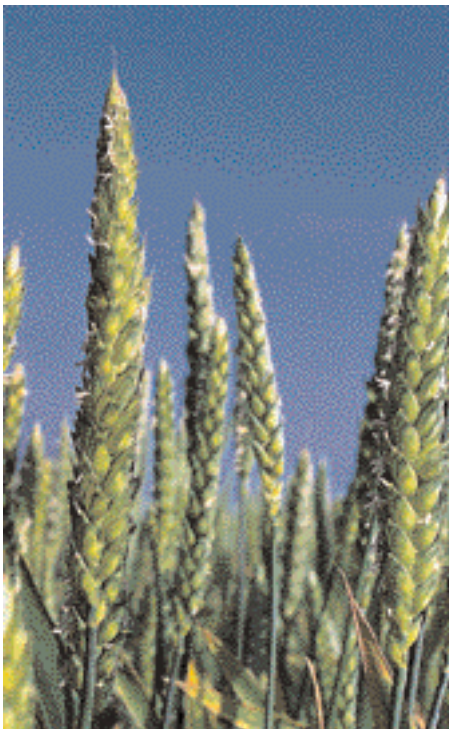

Biologische boeren zeggen ‘natuurlijk’ te werken, natuurlijker dan gewone boeren. Niet duidelijk is, wat dat inhoudt, want zowel boeren als consumenten geven verschillende betekenissen aan dat begrip. “Het is vaag,” beaamt dr. Henk Verhoog van het Louis Bolk Instituut in Driebergen. “En het dreigt nog vager te worden doordat de gewone landbouw steeds milieuvriendelijker en duurzamer probeert te werken en het verschil met de biologische landbouw daardoor afneemt.” Verhoog en enkele collega’s vroegen zich af wat ‘natuurlijkheid’ in de biologische landbouw precies betekent en of bioboeren zich met die claim kunnen blijven onderscheiden van de gewone landbouw. Ze onderzochten de ‘natuurlijke landbouw’ in het kader van het NWO-programma Ethiek & Beleid en publiceerden hun bevindingen in het rapport “Hoe ‘natuurlijk’ is de biologische landbouw?”. Het begrip kan wel degelijk nog inhoud hebben.

‘Natuurlijkheid’ maakt biologische landbouw blijvend anders

Wat is natuurlijk? De een vindt dat een biologische boer zijn koeien het hele jaar op stal mag laten als dat minder milieubelastend is. De ander vindt dat koeien ’s zomers in de wei horen te staan. De een koopt biologisch geteelde avocado’s uit Israël. De ander vindt dat alleen producten van de eigen streek op het menu horen te staan. De een eet ’s winters kastomaten, terwijl de ander zegt dat groenten in de volle grond moeten groeien en kiest alleen producten van het seizoen. De een wil een biologische kant-en-klaar pizza uit de diepvries, terwijl de ander dat geen natuurproduct vindt. Nee, je hoort zelf te koken met verse ingrediënten. Verhoog en zijn collega’s van het Louis Bolk Instituut te Driebergen, een

*Biologische tarwe in bloei
(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut,
Driebergen)*

wetenschappelijk instituut voor onderzoek van biologische landbouw, voeding en gezondheidszorg, onderzochten het begrip. Ze stelden zich daarbij twee doelen:

- verhelderen wat het begrip ‘natuurlijk’ in de biologische landbouw betekent
- aangeven wat die betekenis voor gevolgen heeft voor de praktijk.

In opmars

Duidelijkheid over die kwesties kan de biologische landbouw helpen zich te blijven ontwikkelen als een ‘andere’ landbouw dan de gangbare. Onder biologische landbouw valt in deze studie ook de biologisch-dynamische, die op de antroposofie steunt en een eigen keurmerk heeft. De biologische landbouw ontstond in het begin van de twintigste eeuw, toen er ongeveer vijftig pioniers waren. “Zij hadden duidelijke idealen en

Wat is natuurlijk? De een vindt dat een biologische boer zijn koeien het hele jaar op stal mag laten als dat minder milieubelastend is. De ander vindt dat koeien 's zomers in de wei horen te staan.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

onderscheidden zich van gangbare boeren door hun aanpak,” vertelt mede-auteur ir. Mirjam Matze. “Bij hen stond de zorg voor de gezondheid van aarde en mens voorop. Toch is de term ‘natuurlijkheid’ pas de laatste tien à twintig jaar in verband gebracht met landbouw, ook met de biologische. Nog nooit is op papier gezet hoe de claim van ‘natuurlijkheid’ de biologische landbouw een eigen gezicht kan geven.”

Pas de laatste jaren is de biologische landbouw sterk in opmars. De overheid wil dat tien procent van het Nederlandse landbouwareaal biologisch wordt. Om dat beleid handen en voeten te geven moet haar precies duidelijk zijn wat de biologische landbouw onderscheidt van gangbare landbouwbedrijven. Anders heeft ze bijvoorbeeld geen goede criteria voor welke bedrijven ze wel of niet moet ondersteunen. Ook wordt het moeilijk om dan te bepalen wat keurmerken dan inhouden.

Bezinken en rijpen

Om de betekenis van het begrip natuurlijkheid in de biologische landbouw te verhelderen, formuleerden de onderzoekers eerst een aantal stellingen. Ze bespraken die met sleutelfiguren uit de biologische landbouw: producenten, veredelaars, verwerkers, winkeliers,

controleurs, voorlichters en belangenbehartigers. “Een exploratieve aanpak dus,” zegt Verhoog. “De gesprekken waren behoorlijk diepgaand.” Daarnaast deed een onderzoeksbureau diepte-interviews met consumenten.

actuele kwesties in het landbouwbeleid. Om het beeld nog verder te toetsen en aan te scherpen belegden ze tenslotte een workshop, waaraan mensen uit de biologische landbouw deelnamen, maar ook vertegenwoordigers van bijvoorbeeld

Biologische kant-en-klaar-pizza

Om alle opvattingen te vertalen naar de praktijk, bespraken de onderzoekers ze met elkaar en andere collega's van het Louis Bolk Instituut. “We lieten het bezinken en rijpen. Daarna brachten we de visies op natuurlijkheid en de daaruit voortvloeiende normen en waarden in kaart en schetsten een ideaalbeeld van de biologische landbouw.”

Dat vergeleken ze met een aantal praktijkgevallen. Verder verwoordden ze de visie van de biologische landbouw op een aantal

het ministerie van LNV, de Wageningen Universiteit, Praktijkonderzoek Veehouderij en het Centrum voor Landbouw en Milieu.

Sommige mensen verstaan onder natuur: ongerepte wildernis, vrij van menselijke

In de ‘geen chemie’-benadering mogen boeren beperkt gewassen telen in monoculturen, zoals bij dit tarweveld het geval is.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

invloed. Met die opvatting is natuurlijke landbouw een contradictio in terminis. Daar tegenover staat de opvatting dat de mens, inclusief zijn cultuur, tot de natuur behoort. Dan is elke vorm van landbouw natuurlijk.

De aanhangers van biologische landbouw hebben een opvatting die daartussen staat, zo blijkt uit de interviews. De mens en zijn cultuur zijn onderdeel van de natuur. Daarom is natuur niet persé ongerept.

Drie benaderingen

Wel heeft ze een zelfstandige positie naast de cultuur, waardoor niet alles mag. In de biologische landbouw komt dat naar voren doordat ze haar activiteit in de natuur probeert in te passen, ofwel omgekeerd, de natuur als zelfstandig geheel in de landbouw te integreren. Ze streeft naar een duurzame relatie tussen mens en natuur en probeert de belangen van beide evenwichtig te behartigen. Ze zet zich af tegen de tendens om de landbouw onafhankelijk van de natuur te maken. Deze opvatting maakt het volgens de auteurs mogelijk om over meer of minder natuurlijke landbouw te spreken. Hoe onderscheiden biologische bedrijven zich qua natuurlijkheid van gewone boeren en tuinders? En waar komt onder voorstanders van biologische landbouw het verschil van mening vandaan over de 'natuurlijkheid' van koeien op stal in de zomer, ingevlogen producten, kasgroenten

Rode kool van de volle grond.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

en kant-en-klaar diepvriesmaaltijden? De onderzoekers onderscheiden en beschrijven drie benaderingen van biologische landbouw: 'geen chemie', 'agro-ecologie', en 'integriteit'.

Geen chemie

De eerste benadering - 'geen chemie' - houdt in: zoveel mogelijk stoffen van natuurlijke oorsprong gebruiken, die zo min mogelijk kunstmatig bewerkt zijn en biologisch afbreekbaar. Dus geen synthetische stoffen. In de praktijk gebruiken boeren daarom geen chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest. De auteurs noemen deze 'geen chemie'-benadering de minimale invulling van biologische landbouw. Toevoegingen aan producten — additieven — mogen, mits ze van natuurlijke oorsprong zijn. Zuinigheid met energie en water staat niet voorop: producten mogen over grote afstanden en per vliegtuig getransporteerd worden, kant-en-klaarmaaltijden passen in de benadering. Dierenwelzijn speelt geen

Natuur is niet persé ongerept

hoofdrol: koeien mogen onthoofd worden, de kippensnavels gekapt. Boeren kunnen beperkt gewassen telen in monoculturen, steriele gewassen zijn toegestaan. Het onderscheid met de gangbare landbouw wordt kleiner, omdat ook de gangbare landbouw de meest giftige chemicaliën wil afschaffen. Zou de biologische landbouw beperkt blijven tot deze benadering dan zou ze op den duur

niet meer te onderscheiden zijn van de gewone.

Agro-ecologie

Veel boeren willen verder gaan dan het vervangen van synthetische door natuurlijke stoffen. Voor hen betekent biologische landbouw vooral: werken volgens ecologische principes. Zij spelen in op natuurlijke processen en gebruiken de zelfregulerende werking van de natuur. In deze 'agro-ecologie'-benadering horen: een actief bodemleven, ruime vruchtwisseling, rassenmengsels, groenbemesters zoals klaver, hagen en groenstroken als schuilplaats voor natuurlijke vijanden van plagen, natuurontwikkeling om weidevogels te krijgen en bloemrijke slootkanten en akkerranden, de zorg voor dierenwelzijn, gesloten kringlopen (weinig krachtvoer en eigen mest gebruiken), zuinig zijn met energie en water, groene energie, producten van de streek en het seizoen, zuivere onbewerkte producten, korte en transparante voedselketens.

Het verschil met de gangbare landbouw is groter dan bij 'geen chemie'. Toch blijft het een afstandelijke benadering, vinden de auteurs, want de boer probeert het productieproces te beheersen. Zij vinden bovendien dat ook deze benadering steeds meer op de gangbare landbouw gaat lijken, omdat die steeds meer opschuift naar de agro-ecologie.

Integriteit

Sommige biologische landbouwers zien zichzelf als onderdeel van het landbouwsysteem. Het agro-ecosysteem is voor hen meer dan een complex ecologisch mechanisme dat zij kunnen beheersen. Plant, dier, natuur en landschap hebben een eigen aard die ze daadwerkelijk willen respecteren. Biologische boeren die vanuit deze 'integriteit' benadering werken, forceren niets en dwingen niets af, maar ontlokken. Deze benadering heeft een sterke morele

Wat is natuurlijk? De een eet 's winters kastomaten, de ander alleen seizoensgroenten van de volle grond.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

neerleggen en stoppen met aardappels telen. Want aardappels komen oorspronkelijk niet uit Europa en je moet ze hier niet persé willen telen als dat steeds maar problemen geeft, is hun opvatting.” Deze ‘integriteit’-benadering is in de biologische landbouw nodig, vinden de auteurs, omdat die zich blijvend onderscheidt van de gangbare aanpak. Dat komt door de fundamenteel andere houding tegenover de natuur waarin respect voor de natuur voorop staat.

Haaks

In de biologisch-dynamische landbouw, die elementen van de integriteit benadering bevat, ziet men de plant als

natuurlijkheid inhoudt en hoe natuurlijk biologische landbouw is, verschilt dus per benadering (zie infografiek op pagina 12). De drie benaderingen vormen geen hiërarchie van minder goed naar beter. In het ideale geval, stellen de auteurs, combineert de biologische landbouw alle drie de benaderingen. Boeren die omschakelen zullen vaak met ‘geen chemie’ beginnen en vervolgens de ‘agro-ecologie’-benadering erbij nemen. Een deel van hen zal direct of op den duur ook de ‘integriteit’-benadering omarmen. De drie benaderingen kunnen elkaar aanvullen, maar ze kunnen ook haaks op elkaar staan, zo blijkt. Agro-ecologische boeren bijvoorbeeld oogsten hun producten liever onrijp, om ze eerder te kunnen leveren, dan ze te laten invliegen. De integriteit-benadering daarentegen zegt: de mens haalt de beste voedingskwaliteit uit goed rijpe producten. Desnoods kunnen ze per vliegtuig

Koeien onthoornnd, kippensnavels gekapt

component. De agro-ecologische boeren denken meer na over hun handelen, zijn zeer betrokken, fokken zelf hun dieren, veredelen hun gewassen, en willen de consument kennen. Ze gaan, zo schrijven de auteurs, een dialoog aan met de natuur, proberen ervan te leren hoe ze hun aanpak kunnen veranderen of proberen zich aan te passen (zie voorbeeld van de fruitteiler in de infografiek op pagina 12). Ze proberen bijvoorbeeld een luizenplaag niet alleen te bestrijden, maar die ook in verband te brengen met hun bedrijfsvoering.

Niet persé

“Een beruchte en moeilijk te bestrijden schimmelziekte bij aardappelen is Phytophthora,” vertelt Matze. “Mocht de ziekte, ondanks biologische maatregelen als vruchtwisseling en veredeling op weerstand, toch helemaal uit de hand lopen, dan is het zelfs denkbaar dat er boeren zijn die zich daarbij zullen

schakel tussen aarde en kosmos. Kasteelt, hydrocultuur en substraatteelt zijn ongewenst, want het wezen van de plant komt pas helemaal tot zijn recht als die in de buitenlucht op het land groeit. Vanwege de bodembelasting kiest de biologisch-dynamische boer voor een ruime vruchtwisseling. Zodoende eten aanhangers van deze landbouw vaker zongeriorpte granen dan aardappelen. Dieren moeten hun natuurlijke gedrag kunnen uitvoeren. Kunstmatige voortplantingstechnieken, zoals IVF, kunstmatige inseminatie en klonen, willen ze niet.

Het antwoord op de vraag wat

In de ‘geen chemie’-benadering mogen kippensnavels worden gekapt. Dat gebeurt als het dier zes weken oud is. De boer voorkomt zo dat de kippen elkaar verwonden. (Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

aangevoerd worden.

Hoe vertalen de ideeën, die de geïnterviewden hadden over biologische landbouw, zich in de praktijk tot een samenhangend stelsel van normen en waarden?

De auteurs kwamen na hun analyse tot de slotsom dat zo'n stelsel idealiter drie dimensies heeft:

- Een cognitieve of rationele dimensie.

Biologisch geteelde uien.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

voeding, plantenveredeling en bodem & bemesting (zie infografiek op pagina 12). De verschillende benaderingen leiden, zoals verwacht, tot verschillend handelen. Verder geven ze vanuit de drie benaderingen een visie op duurzaamheid, natuurontwikkeling, dierenwelzijn en milieu, en genetisch gemodificeerde organismen. Ook die zijn niet altijd eensluidend. Dat tonen de auteurs aan door de drie benaderingen te onderscheiden.

Duurzaamheid

De 'geen chemie'-benadering is niet automatisch milieuvriendelijk en tast het idee van economische groei niet aan. Geavanceerde technologie speelt een belangrijke rol.

natuurontwikkeling waar elke menselijke activiteit uitgesloten is. Ze kan wel bijdragen verbindingzones tussen natuurgebieden te realiseren.

De 'integriteit'-benadering wil de biodiversiteit behouden en vergroten.

Dierenwelzijn en milieu

De 'geen chemie'-benadering stelt dierenwelzijn niet voorop. Als koeien biologisch geteelde voedsel krijgen, kunnen ze 's zomers op stal blijven om het milieu te sparen of ziekten te vermijden.

De 'agro-ecologie' vindt dit een dilemma, want duurzaamheid én dierenwelzijn zijn van belang.

De 'integriteit'-benadering geeft voorrang aan weidegang. Deze boeren zijn eerder geneigd minder koeien te houden om milieuschade te beperken dan de dieren binnen te laten staan. Diermeel als voeding is taboe, niet alleen door de kans op gekke-koeienziekte, maar ook omdat

Boer en consument willen elkaar kennen

Die luidt: natuur is een gegeven en de mens is daar een onderdeel van. De landbouw moet daarom meebewegen met de natuur. Voorstanders van biologische landbouw zijn ervan overtuigd dat dit het beste resultaat geeft.

- Een emotieve of gevoelsmatige dimensie. Die heeft te maken met de grondhouding tegenover de natuur: de mens is rentmeester, of liever nog partner van en participant in de natuur, in plaats van heerser.
- Een normatieve dimensie. Alle levende wezens en de natuur zijn moreel relevant en verdienen onze zorg. Ze moeten zoveel mogelijk in hun waarde worden gelaten en naar hun eigen aard worden behandeld. In de praktijk voldoet niet elk biologisch bedrijf helemaal aan deze ethiek. Hoe die praktijk wel is en samenhangt met de drie benaderingen –'geen chemie', 'agro-ecologie' en 'integriteit' – beschrijven Verhoog en zijn collega's in drie casussen:

De 'agro-ecologie'-benadering legt het accent op ecologische randvoorwaarden (energie, water, transport, reststoffen en bijproducten) en ziet grenzen aan de groei vanwege de zorg voor het nageslacht. Ze pleit ervoor noord-zuid-verhoudingen in balans te brengen (rechtvaardige verdeling).

De 'integriteit'-benadering geeft daarnaast ook respect en zorg voor levensgemeenschappen een plaats. Belangrijk zijn verder: de kwaliteit van leven van de mens verbeteren, de vitaliteit en diversiteit van de aarde behouden (ook de biodiversiteit), en persoonlijke houdingen en praktijken veranderen.

Natuurontwikkeling

De 'geen chemie'-benadering heeft natuurontwikkeling niet als doel. De 'agro-ecologie'-benadering geeft vooral een functionele betekenis aan natuur. Ze kan in conflict komen met grootschalige

koeien van nature planten eten. Dieren alleen om het vlees houden past niet.

Genetisch gemodificeerde organismen

De 'geen chemie'-benadering wijst genetisch gemodificeerde organismen af, omdat ingebrachte genen synthetisch-

Biologische wortels in de volle grond.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

De vraag is hoe de biologische landbouw met keurmerken moet omgaan. Maakt ze voor elke benadering een eigen keurmerk, komt er één keurmerk, of een puntensysteem voor de mate van 'natuurlijkheid'.

(Foto: Anna de Weerd / Louis Bolk Instituut, Driebergen)

chemische constructen zijn, en modificeren een kunstmatig proces is. De 'agro-ecologie'-benadering weert genetisch gemodificeerde organismen af vanwege de risico's voor omgeving en gezondheid. Bovendien lossen deze boeren problemen zoals ziektegevoeligheid liever op ecosysteemniveau op. De 'integriteit'-benadering voegt daaraan toe dat de integriteit van organismen wordt aangetast door ze transgeen te maken.

Aanpak aanscherpen

De biologische landbouw ontwikkelt zich. Steeds meer boeren schakelen van de gangbare landbouw daarnaar over. 'Geen chemie' is daarbij de eerste stap, maar volgens de auteurs een minimale invulling van biologische landbouw. Deze benadering is niet voldoende, omdat daarin nog een onnatuurlijk systeem als hydrocultuur mogelijk is. Echt natuurlijk wordt de biologische landbouw pas als ook de volgende stappen worden gezet: 'agro-ecologie' en 'integriteit'. Onderscheid maken tussen deze drie benaderingen kan de begeleiding en opleiding van boeren die de overgang willen maken vergemakkelijken. Ook kan

het de voorlichting aan consumenten verhelderen.

Wil de biologische landbouw zich op grond van natuurlijkheid van de gangbare landbouw blijven onderscheiden, dan moet ze proberen haar aanpak aan te scherpen in de richting van de 'agro-ecologie'- of 'integriteit'-benadering. De vraag is nog, hoe de verdere

gangbare waargemaakt worden. Alleen de 'geen chemie'-benadering onderscheidt zich te weinig. Ook 'agro-ecologie' is noodzakelijk, en 'integriteit' maakt de biologische landbouw blijvend anders dan de gewone.

De integratie van de drie benaderingen in de biologische landbouw is een streefbeeld, dat in overleg met boeren verder moet

Liever zongerijpte granen dan aardappelen

ontwikkeling zich moet vertalen in keurmerken. Er zijn drie opties:

- Drie aparte keurmerken, voor elke benadering één: geen chemie, agro-ecologie en integriteit.
- Eén keurmerk dat in de loop der tijd wordt aangescherpt. Aanvankelijk alleen 'geen chemie', later aangevuld met eisen die voortvloeien uit de andere twee benaderingen.
- Een puntensysteem dat differentieert naar mate van natuurlijkheid.

Keurslijf past niet

De overheid streeft naar tien procent biologische landbouw. Duidelijk moet worden, welke van de drie benaderingen zij daarbij beoogt. De auteurs vinden dat de overheid moet stimuleren dat onder de biologische landbouw alledrie de benaderingen vallen. Verhoog: "Alleen dan kan de claim dat de natuurlijke landbouw zich duidelijk onderscheidt van de

worden uitgediept. Daarbij is belangrijk niet te snel tot normen te komen. Te veel gedetailleerde regels kunnen een keurslijf zijn dat veel boeren niet past. Dat zal verdere ontwikkelingen in de biologische landbouw eerder afremmen dan bevorderen. De boer moet veel vrijheid hebben om op zijn eigen manier de drie benaderingen te integreren."

Willy van Strien

Hoe 'natuurlijk' is de biologische landbouw?

Onderzoek naar de vraag of biologische landbouw een 'natuurlijke' landbouw is of zou moeten zijn.

Henk Verhoog, Mirjam Matze, Edith Lammerts van Bueren en Ton Baars
NWO-Ethiek en Beleid, maart 2002
ISBN 90-74021-24-7

Wat is biologische landbouw?

Drie benaderingen:

Waarden-dimensies	Normen en waarden van de biologische landbouw
Rationeel (visie)	De natuur is een gegeven. De mens is daar onderdeel van. De landbouw moet daarom meebewegen met de natuur.
Gevoelsmatig (grondhouding)	De mens is rentmeester, of een partner van of participant in de natuur, in plaats van een heerser.
Normatief (doen en laten)	Alle levende wezens en de natuur zijn moreel relevant. Ze verdienen onze zorg, moeten in hun waarde worden gelaten en naar hun eigen aard worden behandeld.

Wat betekent in de biologische landbouw?

Benadering van 'natuurlijkheid'	Natuurlijke stoffen gebruiken	Natuurlijke processen respecteren
Geen chemie (minimale invulling)	●	●
Agro-ecologie	●	●
Integriteit (maximale invulling)	●	●

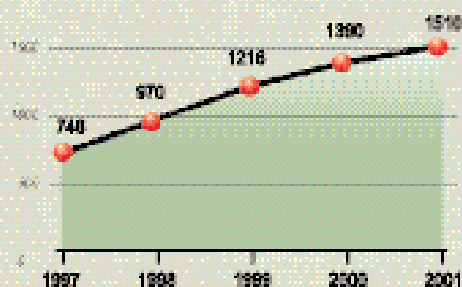
Biologische landbouw in cijfers

Totaal landbouwareaal	1.955.000 ha
Biologisch areaal*	30.200 ha
Tot. landbouwbedrijven	91783**

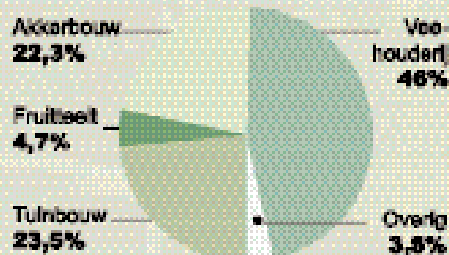
Biologische landbouwbedrijven	1510 (1,64%)
Gecertificeerde biologische bedrijven	1215
Biologische bedrijven in omschakeling	295

* gebaseerd op basis van een gem. bedrijfsopp. van 20 ha.
** = 1,64%; overheid wil 10%.

Gecertificeerde biologische bedrijven plus bedrijven in omschakeling

Verdeling biologische bedrijven per sector in 2001

In de biologische landbouw zijn veel gemengde bedrijven. Het betreft hier de hoofdactiviteit van de bedrijven.

ent 'natuurlijk' sche landbouw?

Streven

Streefdoelen	Eigenheid natuur vergroten	Biodiversiteit vergroten
	●	
	●	●

Voorbeeld:
Hoe denkt een fruiteler hoe de schade lijdt door luizen?

Welke natuurlijke middelen mag ik tegen luizen spuiten?

Kan ik gekweekte gaasvliegen kopen en uitzetten tegen luizen? Hoe kan ik door meer bloemen gaasvliegen bevorderen?

Hoeven die luizen te maken met mijn aanpak? Hoe zorg ik dat luizenschade mij weinig economische schade berokkent?

Deze benadering kan zich op den duur niet meer onderscheiden van de gewone landbouw omdat die zich in deze richting ontwikkelt.

Deze benadering blijft zich van de gewone landbouw onderscheiden.

De biologische landbouw kan zich op grond van natuurlijkheid blijven onderscheiden van de gangbare landbouw door vooral naar de 'agro-ecologie'- en 'integriteit'-benadering te streven.

De verdere ontwikkeling moet zich verhalen in **keurmerken**. Drie opties:

- Drie aparte keurmerken: geen chemie, agro-ecologie en integriteit.
- Eén keurmerk dat in de loop der tijd wordt aangescherpt. Aanvankelijk 'geen chemie', later aangevuld met de andere twee benaderingen.
- Een puntensysteem dat differentieert naar mate van natuurlijkheid.

In de praktijk

Benadering 'natuurlijkheid'	Omgang met Voeding	Omgang met Plantenveredeling	Omgang met Bodem en bemesting
Geen chemie	<ul style="list-style-type: none"> • Additieven van natuurlijke oorsprong en kant-en-klaar voedsel mogen • Vegetarisme door angst voor hormonen en Salmonella 	<ul style="list-style-type: none"> • Biologische zaden (gangbaar veredeld, biologisch geteeld) • Wereldrassen • Steriele rassen geen bezwaar 	<ul style="list-style-type: none"> • Schone compost zonder zware metalen • Geen rioolslib of mest met antibiotica • Mechanische bodembewerking en onkruidbestrijding • Onkruiddoek
Agro-ecologie	<ul style="list-style-type: none"> • Fair trade producten • Groenten van streek en seizoen • Geen kant-en-klaar voedsel • Geen diepvries • Geen eenmalige verpakkingen • Vegetarisme vanwege Derde Wereld problemen 	<ul style="list-style-type: none"> • Biologische rassen, geselecteerd op ecologisch passende eigenschappen (ziektebestendig, lage temperatuur) • Strekrassen 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkte mechanische bodembewerking om bodemleven niet te schaden • Klaver als ondergroei of tussenteelt • Groenbemesting • Vruchtwisseling • Zuinig met water
Integriteit	<ul style="list-style-type: none"> • Keuze voor bepaalde regio, bodem of bedrijf • Zichtbaar traject van veredelaar tot product • Korte keten • Minder aardappelen • Meer granen • Vegetarisme om ethische motieven 	<ul style="list-style-type: none"> • Biologisch veredelde rassen • Ook smaak en geur zijn belangrijk • Geen steriele rassen • Geen patenten op planten • Bedrijfs-eigen rassen 	<ul style="list-style-type: none"> • Mest van eigen vee • Lang vercomposteren op bedrijf zelf • Weinig ingrijpen • Zoveel mogelijk aarde begroeid houden